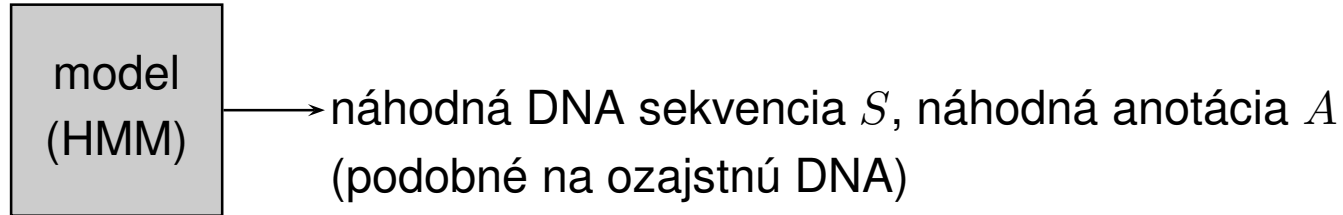

Algoritmy pre HMM

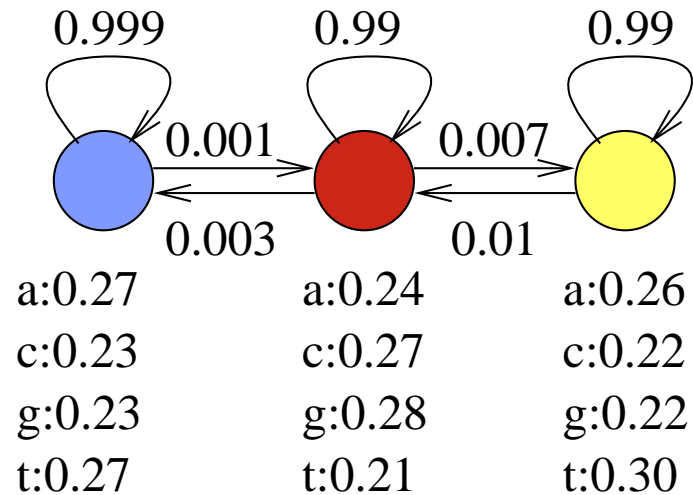
Vladimír Boža

8.11.2018

Opakovanie: HMM (skrytý Markovov model)

$\Pr(S, A)$ – pravdepodobnosť, že model vygeneruje pár (S, A) .

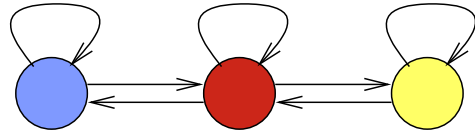

Predpokladajme, že model vždy začína v modrom stave.

$$\Pr(\text{aca}) = 0.27 \cdot 0.001 \cdot 0.27 \cdot 0.99 \cdot 0.24 = 0.000017$$

$$\Pr(\text{aca}) = 0.27 \cdot 0.999 \cdot 0.23 \cdot 0.999 \cdot 0.27 = 0.017$$

Parametre HMM (označenie)

Sekvencia S_1, \dots, S_n

Anotácia A_1, \dots, A_n

Parametre modelu:

Prechodová pravdepodobnosť $a(u, v) = \Pr(A_{i+1} = v | A_i = u)$,

Emisná pravdepodobnosť $e(u, x) = \Pr(S_i = x | A_i = u)$,

Počiatočná pravdepodobnosť $\pi(u) = \Pr(A_1 = u)$.

a				e	a	c	g	t
	0.99	0.007	0.003		0.24	0.27	0.28	0.21
	0.01	0.99	0		0.26	0.22	0.22	0.30
	0.001	0	0.999		0.27	0.23	0.23	0.27

Výsledná pravdepodobnosť: $\Pr(A_1, \dots, A_n, S_1, \dots, S_n) =$

$$\pi(A_1)e(A_1, S_1) \prod_{i=2}^n a(A_{i-1}, A_i)e(A_i, S_i)$$

Viterbiho algoritmus

Pre danú sekvenciu S nájde najpravdepodobnejšiu anotáciu

$$A = \arg \max_A \Pr(A|S)$$

Dynamické programovanie v čase $O(nm^2)$

Podproblém $V[i, u]$: pravdepodobnosť najpravdepodobnejšej cesty končiacej po i krokoch v stave u , pričom vygeneruje $S_1 S_2 \dots S_i$

Rekurencia:

$$V[1, u] = \pi_u \cdot e_{u, S_1}$$

$$V[i, u] = \max_w V[i - 1, w] \cdot a_{w, u} \cdot e_{u, S_i}$$

Algoritmus:

Inicializuj $V[1, *]$

for $i = 2 \dots n$ (n =dĺžka reťazca)

 for $u = 1 \dots m$ (m =počet stavov)

 vypočítaj $V[i, u]$

Maximálne $V[n, j]$ je pravdepodobnosť najpravdepodobnejšej cesty

Dopredný algoritmus

Počíta celkovú pravdepodobnosť, že vygenerujeme sekvenciu S

$$\Pr(S) = \sum_A \Pr(A, S)$$

Podproblém $F[i, u]$: pravdepodobnosť, že po i krokoch vygenerujeme S_1, S_2, \dots, S_i a dostaneme sa do stavu u .

$$F[i, u] = \Pr(A_i = u \wedge S_1, S_2, \dots, S_i) = \\ \sum_{A_1, A_2, \dots, A_i = u} \Pr(A_1, A_2, \dots, A_i \wedge S_1, S_2, \dots, S_i)$$

Rekurencia:

$$F[1, u] = \pi_u \cdot e_{u, S_1}$$

$$F[i, u] = \sum_v F[i-1, v] \cdot a_{v, u} \cdot e_{u, S_i}$$

Celková pravdepodobnosť $\Pr(S) = \sum_u F[n, u]$

Spätný algoritmus

Obdoba dopředného algoritmu

Dopředný algoritmus: $F[i, u] = \Pr(A_i = u \wedge S_1, \dots, S_i)$

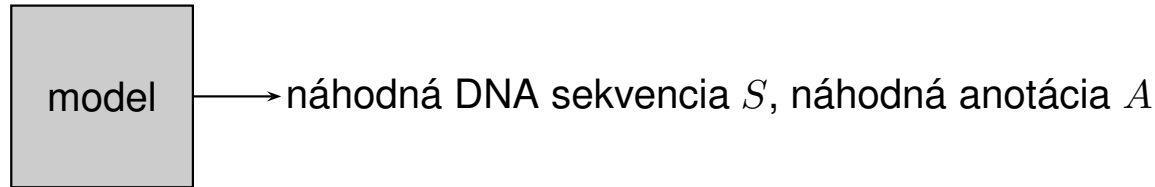
$$F[1, u] = \pi_u \cdot e_{u, S_1}$$

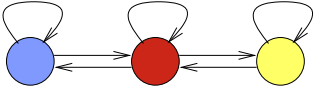
$$F[i, u] = \sum_v F[i-1, v] \cdot a_{v, u} \cdot e_{u, S_i}$$

$$\Pr(S) = \sum_u F[n, u]$$

Spätný algoritmus: $B[i, u] = \Pr(S_{i+1} \dots, S_n | A_i = u)$

Hľadanie génov s HMM

- **Určenie stavov a prechodov v modeli:** ručne, na základe poznatkov o štruktúre génu.

- **Trénovanie parametrov:** pravdepodobnosti určíme na základe sekvencií so známymi génmi (**trénovacia množina**).
Model zostavíme tak, aby páry (S, A) s vlastnosťami podobnými skutočným génom mali veľkú pravdepodobnosť $\Pr(S, A)$

- **Použitie:** pre novú sekvenciu S nájdí najpravdepodobnejšiu anotáciu $A = \arg \max_A \Pr(A|S)$ Viterbiho algoritmom

Trénovanie HMM

- Stavový priestor + povolené prechody väčšinou ručne
- Parametre (pravdepodobnosti prechodu, emisie a počiatkové) automaticky z tréningových sekvencií
- Čím zložitejší model a viac parametrov máme, tým potrebujeme viac tréningových dát, aby nedošlo k preučeniu, t.j. k situácii, keď model dobre zodpovedá nejakým zvláštnostiam tréningových dát, nie však ďalším dátam.
- Presnosť modelu testujeme na zvláštnych testovacích dátach, ktoré sme nepoužili na tréningovanie.

Trénovanie HMM z anotovaných sekvencií

Vstup: topológia modelu a niekoľko tréovacích párov $S^{(i)}, A^{(i)}$

Cieľ: nastaviť $\pi_u, e_{u,x}, a_{u,v}$ tak, aby $\prod_i \Pr(S^{(i)}, A^{(i)})$ bola čo najväčšia

Dosiahneme jednoduchým počítaním frekvencií

Napr. $a_{u,v}$: nájdeme všetky výskyty stavu u a zistíme, ako často za nimi ide stav v

Trénovanie HMM z neanotovaných sekvencií

Vstup: topológia modelu a niekoľko tréningových sekvencií $S^{(i)}$
anotácie $A^{(i)}$ nepoznáme

Cieľ: nastaviť $\pi_u, e_{u,x}, a_{u,v}$ tak, aby $\prod_i \Pr(S^{(i)})$ bola čo najväčšia

Používajú sa heuristické iteratívne algoritmy, napr. Baum-Welchov, ktorý je verziou všeobecnejšieho algoritmu EM (expectation maximization).

Tvorba stavového priestoru modelu

Príklad HMM na hľadanie génov

